

LAMMENS, Henri

LAMMENS, Henri
(1862-1937)

Belçikalı şarkiyatçı.

1 Temmuz 1862'de Belçika'nın Gand şehrinde doğdu. Felemenk asıllı olup rahip olarak yetişti. 1878'de gittiği Beyrut'ta Luvís Şeyho'nun öğrencisi oldu. 1882'de Cizvit okulunda ders vermeye başladı. 1892-1897 yılları arasında İngiltere, İsviçre ve Avusturya'da kaldıktan sonra 1897'de Beyrut'a geri döndü. Saint-Joseph Üniversitesi'ne bağlı olarak 1907'de açılan Doğu Fakültesi'nde tarih dersleri okuttu. Bu dönemde İslâm'ın doğuşu, Suriye ve Lübnan tarihi, Ortadoğu'daki hıristiyanlar, bunların Fransa tarafından himayesi ve bağımsızlıklarını elde etmeleri gibi konular üzerinde yoğunlaştı. 1906-1916 yılları arasında Araplar'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazanmaları için çalıştı ve Osmanlılar'ın bastırmaya uğraştığı Arap milliyetçiliğini destekledi. Bu hareketin önderlerinden Subhi Bey Bereket ile Emîr Şekîb Arslan onun öğrencileridir.

1889 yılından itibaren eser vermeye başlayan Lammens İslâm öncesi Arap tarihi, Hz. Muhammed'in hayatı ve ilk Emevî halifeleri konusundaki çalışmalarıyla tanınmaktadır. 1909-1910 yıllarını Kahire'de Saint Famille Kilisesi'nde pazar vaazları vererek ve araştırma yaparak geçirdi. Burada 1911'de *Journal asiatique*'te yayımlanan, "L'âge de Mahomet et la chronologie de la sîra" adlı makalesinde siyer kitaplarına eleştiriler yöneltti. Hz. Muhammed'in hayatının yeniden yazılması gerektiğini söyleyen ve *Coran et tradition* adlı eserini bu maksatla kaleme alan Lammens kitabını Mısır'da bastıramadı. Avrupa'da yayımlanan eser (Paris 1910) Hz. Muhammed'e bir hakaret olarak görüldü. 1911-1914 yılları arasında Institut Biblique'te ders vermek üzere Roma'ya davet edilen Lammens, burada tamamladığı *Fatima et les filles de Mahomet, notes critiques pour l'étude de la sîra* adlı eserinde (Romae 1912) ilk dönem İslâm tarihçilerini hadis kitaplarını kaynak olarak kullandıkları için eleştirdi ve verdikleri bilgilerin doğru olmadığını iddia etti.

Lammens, 1894 ve 1901-1903 yıllarında Cizvitler'in Beyrut'ta çıkardıkları dergilerden *el-Beşîr*'in, 1927-1934 yılları arasında *el-Meşriq*'in müdürlüğünü yaptı ve Fransızca yazdığı makalelerini Arapça'ya tercüme ettirerek burada yayımla-

dı. 1920'den sonra Lübnan'da kurulan Fransız sömürgesi döneminde birçok konuda görüşlerine başvurulan Lammens, Nusayrîler üzerine yaptığı araştırmalarda bu toplumu hıristiyan asıllı göstermeye çalıştı ("Les nosairis furent-ils chrétiens? A propos d'un livre récent", *Revue de l'orient chrétien*, VI [Paris 1901], s. 33-50). Şarkiyat alanındaki çalışmaları sebebiyle Belçika, Lübnan ve Fransa tarafından madalyalarla ödüllendirildi. 1927 yılında düşerek sakatlanan Lammens bu tarihten sonra evinden pek çıkmadı ve 23 Nisan 1937'de Beyrut'ta öldü.

Eserleri ve dersleriyle şarkiyatçılığın gelişmesine önemli katkı sağlayan Lammens Carl Heinrich Becker, Ignaz Goldziher, Snouck-Hurgronje gibi dönemin önde gelen şarkiyatçılarıyla yakın dostluk kurmuş, Louis Massignon ve Gaston Wiet gibi şarkiyatçılar tarafından devamlı ziyaret edilmiş, *La Mecque à la veille de l'Islam* adlı eseri birçok âlim tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Carl H. Becker, "Prinzipielles zu Lammens' Sirastudien" adlı makalesinde (*Isl.*, IV [1913], s. 263-269) onun İslâm tarihi araştırmalarına yeni bir metot getirdiğini söyler.

Hz. Peygamber'in erken vefat etmesinin Kur'an'ı yeniden ele alıp ondaki bazı boşlukları doldurmasına fırsat vermediği, onun hayatını yüceltmek amacıyla hadislerin sonradan uydurulduğu gibi temelsiz iddiaları ve eserlerindeki benzer fikirleri sebebiyle müslümanlarca genelde İslâm düşmanı olarak görülen Lammens peşin fikirli oluşu, çalışmalarında mevcut bilgiler yerine var sayıma dayalı bilgilere başvurması yüzünden eleştirilmiştir. Muhammed Hamîdullah, Lammens'in Arap diline vukufunun zayıf olduğunu, kaynaklardan yaptığı alıntıları yanlış tercüme ettiğini, bu sebeple araştırmalarına şüphe ile bakmak gerektiğini söyler. Nitekim *Encyclopaedia of Islam*'ın ilk basımında yazdığı maddelerin bir kısmı ansiklo-

pedinin ikinci baskısında başka müelliflere yazdırılmıştır.

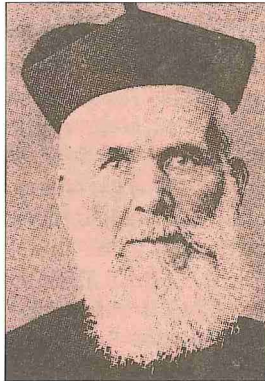
Henri Lammens'in başlıca eserleri şunlardır: *Ferâ'idü'l-luğa fi'l-furûk* (Beyrut 1889); *Cours gradué de traduction française-arabe* (Beyrouth 1891, 1925); *Etudes de géographie et d'ethnographie orientales* (Paris 1907); *Etudes sur le règne du calife omayyade Mo'awiya Ier* (Beyrouth 1907); *Quran et tradition: Comment fut la composée de la vie de Mahomet* (Paris 1910); *Mahomet fut-il sincère?* (Paris 1911); *Tesrîhu'l-ebşâr fi mâ hahtevî Lübnân mine'l-âşâr* (Beyrut 1913; *el-Meşriq* dergisinde çıkan yazılarından meydana gelmektedir); *Le berceau de l'Islam. L'Arabie occidentale à la veille de l'hégire* (Roma 1914); *La Syrie: Précis historique* (Beyrouth 1921); *l'Islam: Croyances et institutions* (Beyrouth 1921, 1943); *Le califat de Yazid Ier* (Beyrouth 1921); *La Mecque à la veille de l'hégire* (Beyrouth 1924); *l'Arabie occidentale avant l'hégire* (Beyrouth 1928).

Lammens'in ayrıca "La cité arabe de Taif à la veille de l'hégire" (*MFOB*, VIII, Beyrouth 1922, s. 115-327); "L'âge de Mahomet et la chronologie de la sîra" (*JA* [1911], s. 209-250); "Ziâd ibn Abîhi, vice-roi de l'Iraq, lieutenant de Mo'awia Ier" (*RSO*, IV [1912]); "Mo'awia II ou le dernier des sofiânides" (*a.g.e.*, VII [1915]) gibi çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

K. S. Salibi, "Islam and Syria in the Writings of Henri Lammens", *Historians of the Middle East* (ed. B. Lewis - P. M. Holt), London 1962, s. 330-342; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, II, 911-912; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikin*, Kahire 1980, III, 293-296; Ahmed Bedevî, *Mevû'âtü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 347-349; A. L. C., "L'oeuvre du P. Lammens", *RMM*, XXVI (1914), s. 90-95; R. Mouterde, "Henri Lammens (1862-1937)", *En terre d'Islam*, XII/23, Paris 1937, s. 267-283; G. Levi Della Vida, "Nécrologie: Le père Henri Lammens", *Byzantion*, XII, Bruxelles 1937, s. 701-708.

AHMET KAVAS

Henri
Lammens**LANDBERG, Carlo de**
(1848-1924)

İsveçli Arap dili âlimi.

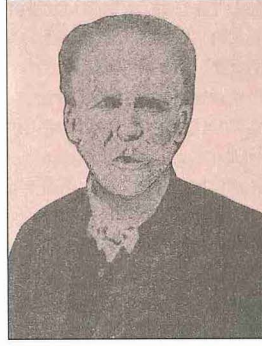
Göteborg'da doğdu; aristokrat bir aileye mensup olup Landberg - Hallberger kontu unvanını taşımaktadır. Paris'te oturduğu için isminin Fransızca söylenişine tanınmıştır; ancak kendisi bazı eserlerinde adını Şeyh Ömer es-Süveydî (es-Süedî) şeklinde yazar. Asuroloji okuduğu Paris'te Arapça'yı öğrendikten sonra bilgisini

ilerletmek için on yıl kadar Arap ülkelerinde kaldı ve çeşitli lehçelerde Arap dili ve edebiyatı ile Araplar'ın sosyal hayatı hakkında geniş bilgi sahibi oldu. Bu arada halen New York Yale Üniversitesi'nin kütüphanesinde bulunan birçok yazma eser derledi. *Proverbes et dictons du peuple arabe de la province de Syrie, section de Sayda* başlıklı teziyle Leipzig Üniversitesi'nden doktor unvanını aldı. Avrupalı şarkiyatçıların ilk kongrelerinden biri onun himayesinde 1889 yılında Stockholm ve Oslo'da düzenlendi.

Çalışmalarını daha çok Arapça eserlerin neşri üzerine yoğunlaştıran de Landberg, "Turaf Arabiyye" (Primeurs arabes) adlı seriyi çıkardıktan sonra Mısır, Suriye ve Güney Arabistan lehçeleri üzerinde durdu, bu lehçelerin sözlüklerini hazırladı; ayrıca derlediği metinleri Fransızca'ya, bazı Fransızca eserleri de Arapça'ya çevirdi. "Nakd Arabî" (Critica Arabica) adıyla yayımladığı seride bir kısım Arapça eserlerin eleştirisine yer verdi; bazı yazmaların kütüphane katalogunu tanzim etti. Hayatı boyunca İsveçli şarkiyatçı Hermann Möller gibi Sâmî dillerle İndo-Germen dilleri arasında eski bir yakınlığın bulunduğu fikrini savunmuştu. Landberg İsviçre'nin başşehri Bern'de öldü.

Eserleri. 1. *Primeurs arabes (Turaf Arabiyye)*. İki bölümlü Arapça metin neşirleri serisidir. Birinci bölüm (Leiden 1886) İbn Kemal'in *Risâletü't-Tenbih 'alâ galati'l-câhili ve'n-nebih'*ini, Burhâned-din el-Bikâî'nin tefsirinden alınan "Lu'abû'l-'Arab bi'l-meysir fi'l-Câhiliyyeti'l-ülâ" başlıklı kısmı, Murtazâ ez-Zebîdî'nin *Risâletü Neşveti'l-irtiyâh fi haqîkati'l-meysir ve'l-kıdâh'*ini ve Ebû Hilâl el-Askerî'nin şerhiyle birlikte Ebû Mihcen es-Sekaffî'nin divanını; ikinci bölüm (Leiden 1889) Zühayr b. Ebû Sülmâ'nın divanını ve bunun Şentemerî şerhiyle Ebû Mihcen ve Zühayr divanlarında açıklanan kelimelerin indeksini kapsar. 2. *Critica Arabica (Nakd 'Arabî)*, Leiden 1886-1898). Bazı Arapça eserlerin eleştirisine dair beş bölümlük seridir. 3. *Proverbes et dictons du peuple arabe de la province de Syrie, section de Sayda* (Leiden 1883). 4. *Bâsim el-Haddâd ve Hârûnürreşîd* (Leiden 1888). Kelime açıklamaları ve Fransızca tercümeleriyle birlikte Suriye ve Mısır halk ağızlarından hikâye metinlerini ihtiva eder. 5. *el-Muğribü'l-muğrib* (Beyrut 1877, 1904). Hans Christian Andersen'in Fransızca hikâyelerinin Arapça'ya tercümesidir. 6. *Etudes sur les dialectes de l'Arabie méridionale* (I-II,

Carlo de
Landberg

Leiden 1901-1913). Metin örnekleri, şerh ve tercümeleriyle birlikte Güney Arabistan lehçelerinden Hadramut ve Datîne'ye dair incelemelerdir. 7. *Glossaire de la langue des bédouins Anazah*. Bedevî Aneze lehçesinin sözlüğüdür. I. cildi Leiden'de (1919), II. cildi Karl Wilhelm Zetterstéen tarafından Uppsala'da (1940) yayımlanan eser, bir Anezeli yerine Havranlı bir hıristiyan çiftçinin örnek alınması sebebiyle Jean Cantineau tarafından otantik olmadığı ileri sürülerek eleştirilmiştir (*Etudes*, I, 3). 8. *Glossaire datinois*. Datîne lehçesi sözlüğü olup I. cildi Leiden'de 1920'de, II. cildi 1923'te ve III. cildi yine Zetterstéen tarafından 1942'de yayımlanmıştır. Bu son iki eserinde yazar kelimelerin yakın ve uzak anlamları, kök ve iştikakları ile örnek beyitlerin izahı ve lehçeler arası fark ve benzerlikler üzerinde durmuştur. 9. *el-Fethu'l-kussî fi'l-fethi'l-Kudsî* (Leiden 1888). İmâdüddin el-İsfâhânî'nin Hittîn Savaşı, Kudüs'ün fethi ve diğer bazı olayları ihtiva eden eserinin I. cildinin neşridir. 10. *Catalogue de manuscrits arabes provenant d'une bibliothèque privée à El-Medina et appartenant à la maison E. J. Brill* (Leiden 1883). 11. *La langue arabe et ses dialectes* (Leide 1905). 12. *Lehçetü Havrân müzeyyel bi-mu'cem* (Leiden 1909). 13. *Kıssaş 'Arabiyye cedîde* (Leiden 1883). Guillaume Spitta Bey'in derleyip Fransızca'ya çevirdiği eserin indeksidir. 14. *Chez les bédouins* (nşr. A. Albert Kudsi-Zadeh, Leiden 1970).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Cantineau, *Etudes sur quelques langues orientales*, Studayir 1936, I, 3; J. Fück, *Die Arabischen Sprachen in Europa*, Leipzig 1955, s. 307-308; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 66; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikin*, Kahire 1980, III, 27-28; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984; Ebû'l-Kâsım-ı Sehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 223; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 399-400; "Landberg", *Brockhaus Enzyklopadie*, Wiesbaden 1970, II, 71.

MUSTAFA ÇİÇEKLER

LANE, Edward William
(1801-1876)

Arapça-İngilizce sözlüğüyle tanınan
İngiliz şarkiyatçısı.

Hereford'da doğdu. Orta öğrenimini Bath ve Hereford'da tamamlayıp Cambridge Üniversitesi'ne girdiyse de daha sonra buradan ayrılarak Londra'ya geçti ve gravür ressamlığı eğitimi gördü; bir yandan da Arapça öğrendi. Arap dilinde kısa zamanda uzmanlık düzeyinde ilerleme kaydetmesi şarkiyat araştırmalarına ilgi duymasına yol açtı. 1825'te Mısır'a gitti ve üç dönem halinde toplam on iki yıl kadar orada kaldı. Bu gidişlerinde Mısırlılar'ın örf, âdet, ahlâk ve geleneklerine dair yazmayı düşündüğü esere malmaze toplamak amacıyla Osmanlı kıyafeti giyip Mansurefendizâde adıyla halk arasında yaşadı; özel dersler alarak Arapça yazı dilinin yanında halk dilini de öğrendi. Müslüman bir Mısırlı gibi yaşayarak halkın dinî anlayışı hakkında geniş bilgi edindi.

1828'de İngiltere'ye döndükten sonra tuttuğu notlardan örf ve âdetlerle ilgili olanları Lord Brougham'a gösterdi; o da The Society for the Diffusion of Useful Knowledge'a Lane'in bu konudaki gözlemlerini genişletmesi için tekrar Mısır'a gönderilmesini teklif etti. Böylece 1833'te ikinci defa Mısır'a giden Lane iki yıl daha orada kaldı ve 1835'te geri döndü; birkaç ay sonra da kaleme aldığı eserini *The Manners and Customs of the Modern Egyptians* adıyla yayımladı (London 1836). Arkasından *Elf leyle ve leyle*'nin İngilizce'ye çevirisiyle ilgilendi. Ortaya koyduğu çalışma eserin Avrupa dillerine yapılan tercümelemleri içinde aslına en uygun olanıdır; William Harvey tarafından resimlendirilip önce aylık fasiküller halinde, ardından ciltlenerek basılmıştır (I-III, London 1839-1841). Lane'in koyduğu zengin notların esere Ortaçağ Arap toplumunun kültür ve hayatına ilişkin tam bir ansiklopedi hüviyeti kazandırdığı görülür. Daha sonra bu notlar, yeğeni Stanley Lane-Poole tarafından *Arabian Society in the Middle Age. Studies from the Thousand and One Nights* adıyla müstakil olarak da yayımlanmıştır (London 1883). Yine bu sıralarda Kur'an'ın inanç esaslarıyla ilgili âyetlerini seçip İngilizce tercüme, not ve tefsirleriyle birlikte neşretti: *Selections from the Qur'an* (London 1843).

Lane, 1842-1849 yılları arasında Mısır'da geçirdiği üçüncü devrede yazmayı